

SAATEKS

Uus koroonaviirus ja sellega kaasnev COVID-19 levisid 2020. aastal vaid mõne kuuga pandeemiana üle kogu maailma ning järgmise paari aasta jooksul pidid kõik riigid ja ühiskonnaelu eri valdkonnad uue olukorraga kuidagi toime tulema. Reageeringuid pandeemiale on olnud igasugused: meditsiinilised, meditsiinilis-sotsiaalsed, religioossed, konspirituuaalsed jne. Mõnedele poliitikutele saabus tähetund, teised vastupidi hävisid. Tekkisid arutelud selle üle, mis on kõige olulisem: kas elu ja tervise kaitse, äri- ja majandushuvid, ühiskonna sidususe säilimine või üksikisiku liikumis- ja sõnavabadus? Teravalt kerkis esile ka religiooni ja usuvabaduse küsimus. Kuidas tasakaalustada neid läänemaailmas iseenesestmõisteta-vaid vabadusi kohustustega ühiskonna kõigi, eriti aga selle kõige haavata-vamate liikmete ees? Kuidas seostub vaksineerimiskohustus teatud elu-aladel õigusega otsustada ise oma keha üle?

Pandeemia tähendas ka seda, et kirikutel ja kogudustel tuli otsustada, kas nad toetavad aktiivselt riigis kehtestatud liikumist ja kogunemist piiravaid meetmeid või püüavad riigist lahus kiriklikku elu edasi elada nii, nagu suurt midagi ei oleks muutunud. Vahetati kogemusi ja otsiti parimaid viise, kuidas olla kirik, kui koguneda ei tohi. Nii mõnigi leidis, et hingehoid peab laienema ka koroonahaigetele ja neid ravivatele meditsiinitöötajatele, teised pidasid paremaks pigem distantsi hoida.

Loodetavasti on COVID-19 pandeemia tänaseks suuremalt jaolt möödas ja oleme selle kogemuse tõttu nüüd paremini valmis nii kiriku-tena kui ka üksikisikuna selletaolistes olukordades paremini reageerima. Tajume paremini valeinformatsiooni ohte, oleme läbi mõelnud, mida üksikisikuna enda ja lähedaste kaitseks teha saame, ning leidnud paralleele minevikust. Kirikud õppisid hoidma distantsi ja siiski kogunema, olgu veebis või kohapeal maskides ja suuremat vahet hoides. Päril kindlasti tulevad pandeemiast paremini välja need kogudused, kes nii usalda-vad teaduslikku meditsiini kui ka järgivad religioosset kutset oma ligimese eest hoolt kanda.

Käesolev Usuteadusliku Ajakirja number on sündinud Tartu Ülikooli usuteaduskonna ja Eesti Metodisti Kiriku Teoloogilise Seminari õppejõudude ühistööna ning sai võimalikuks tänu Eesti Kirikute Nõukogu toetusele. Seadsime eesmärgiks mõelda teoloogiliselt meid kõiki mõjutanud pandeemia üle, et fikseerida oma mõlus see unikaalne ajajärk ja analüüsida, kuidas see on meie mõtlemist, kiriklikku ja hingehoidlikku praktikat ning teoloogiat mõjutanud. Kogumikku on jõudnud kuus omaäolisi artikleid: Piibli ja kirikuloo uurimisest kuni praktilise teoloogia ja sotsioloogiani.

Meeli Tankler ja Laur Lilleoja põhinevad oma artiklis „Eesti kristlaskonna koroonapandeemiat puudutavad arusaamad ja nende seos isiklike ja kogukondlike veendumustega“ novembris 2021 läbiviidud küsitlusele, milles osales 117 erineva konfessionaalse ja demograafilise taustaga vastajat, kellelt küsiti nii üldise informuuri ja pandeemia ajal tegutsemise kohta kui ka vaktsiiniga seostuvate teoloogiliste argumentide kohta. Kõige rohkem on teoloogilisi hoiakuid seni uuritud Ameerikas, kus pandeemiat tõlgendatakse Ilmutusraamatu apokalüptika võtmes.

Euroopa Kirikute Nõukogu lähtub teoloogiliselt kolmest teemast: usaldus, vastutus ja solidaarsus. Vaktsineerimist on pooldanud ka suuremad kirikud Eestis ja nende eestkõnelejad. Vaktsineerimisvastaste platvorm on peamiselt sotsiaalmeedia ja alternatiivsed meediakanalid. Eestis läbiviidud uuringus sooviti selgitada välja kristlaste piibellikud argumentid vaktsineerimise poolt ja vastu, ühtlasi sai küsitlusest aimu, mida oodati vaimulikelt. Lõpptulemusena selgus, et kristlased annavad päris hea läbilõike kogu ühiskonnast, nii vaktsiinipooldajate kui ka -vastaste vaates.

Marko Uibu artikkel „Konspirituuaalsus koroonakriisis“ vaatleb koroonakriisi omamoodi peeglina, mis töö ühiskonnas nähtavale muidu varjatuks jäävad maailmavaated. Tänavatele tulid inimesed, kelle hoiakuid ja elustiili kujundavad vandenõuteoreetilised ja/või uue vaimsuse allikad. Uibu on aastaid olnud vaatlejaks uue vaimsuse ja alternatiivsete tervisekäsitluste väljal. Pandeemia ajal sotsiaalmeedia aktiveerus ja nõnda intensiivistus ka uurija antropoloogiline kohalolu. Eraldi allikana toob Uibu välja William Kovalu raamatu „Mees 6: Maskiga või maskita“. Kui ajalooliselt on müstiliste põhjenduste abil püütud mõista loodusnähtusi, siis tänapäeval püütakse neid kasutada ühiskondlike nähtuste

seletamiseks. Üks uusi nähtusi on konspiratismi ja uue vaimsuse kombinatsioon ehk konspirituuaalsus. Ka mujal maailmas muutusid uue vaimsuse järgijad uurijate üllatuseks COVID-19 ajal vandenõuteooriate uskjateks ja levitajateks.

Indrek Linnuste ja Age Kristel Kartau artikkel „Haiglate ja hoolekandeaustuste hingehoidliku töö uutest väljakutsetest COVID-19 pandeemia raames“ vaatleb pandeemia mõju nii patsientidele kui ka meditsiinitöötajatele. Pandeemia puhul koondub raskuskese teatud hetkel haiglatele. Probleme oli aga ka hingehoidjatel, samas tõi see kaasa uusi töövorme, k.a infotehnoloogilised lahendused (Zoom jm). Eesti hingehoidjad kogesid tervishoiu- ja sotsiaalasutustelt nii toetust kui ka tõrjumist.

Douglas Robb Childress toob artiklis „Early Christian Belief and Responses to Epidemics“ („Varajased kristlikud uskumused ja reageerimised epideemiatele“) välja, et 2. ja 3. sajandi kristlased kogesid samuti selliseid kogu keisririiki haaravaid haiguspuhanguid. Üks neist oli Galeenose taud (sai nime kuulsalt omaaegselt arstilt), mis kestis 165–180 pKr. Arst Galenos kirjeldas haiguse sümptomeid ja kulgu, millest arvatakse, et tegemist oli kas röugete või leetrite epideemiaga. Selle taudi tagajärjel suri hinnanguliselt 5–10 miljonit inimest. Cyprianuse taud (249–262 pKr) sai nime Kartaago piiskopilt. See kestis 13 aastat, mõnes paigas suri lausa kolmandik elanikkonnast. Roomlaste ajaloolased kirjutasid sellest ajast, et inimesed olid hirmul ja põgenesid isegi lähedaste eest. Sellest reaktsioonist eristus aga kristlaste käitumine, kes isetult teenisid ja abistasid haigeid. Juba tol ajal mõisteti, et ellujäänutele andis läbipõdemine edaspidiseks kaitse haiguse vastu.

Childress toob välja, et Kreeka ja Rooma religioonid ja filosoofiad ei õhutanud haigeid aitama ning et n-õ paganad panid tähele kristlaste teistsugust käitumist. Kristlased ise omistasid oma julguse usule: nii kristlastest kui ka mittekristlastest haigete eest hoolitsemine paneb proovile usu ja usalduse Jumala vastu. Samuti ei kartnud nad surma, sest uskusid igavesse ellu. Seetõttu võidi isegi soovitada oma lähedasi mitte leinata. Ometigi küsimus jäi: miks surevad nii kristlased kui ka paganad? Miks on kristlastel paganatega ühesugune saatus? Esimeste sajandite kristlastelt on tõepoolest õppida, kuidas pandeemia ajal toimida. Üksteise eest hoolitsemine ehk solidaarsus tasus ära isegi siis, kui teaduslik

arusaamine haigustest ja nende levimisest oli veel algeline.

Anu Põldsami artikkel „Kuidas tõlkida kannatust“ räägib Nutulaulude tõlkimisest ja tõlgendamisest. Artikkel avab trauma üleelanud inimeste mitmekesiste teoloogiliste küsimuste ja vastuste maailma. Jeruusalemm on kaotatud, Jumal vaikib, aga dialoogi teise partneri – kannatava rahva – hääle kostab seda tugevamalt. Tõlgendamisel saabki arvestada eri distsipliinide arusaamaga traumast, ja sellevõrra meie teoloogia omandab uue sügavuse.

Piibli traumakirjandust käsitleb ka Kelvin Friebeli artikkel „Reading the Lament Psalms of Sickness during the Coronavirus Pandemic“ („Haigusega seotud kaebelaulude lugemine koroonaviiruse pandeemia kontekstis“). Friebel toob esile, kuidas kaebelaulud andsid Iisraeli kogukonnale palvekeele, millega oma nurinad ja palved rasketel aegadel Jumala ette tuua ja mille käigus ehitada üles usaldust Jumala jätkuvasse headusse ka haiguste ja epideemiade ajal. Kuigi haigus ei pruugi olla patu tagajärg, tegelevad kaebelaulud sageli ka sisemise refleksiooniga, kus inimene mõtiskleb patu üle: kas on vajadust isiklikuks või kogukondlikuks meeleanandumiseks? Palves kogetud Jumala ligiolu pakub lohutust leinajale ja lootust ka isolatsioonis viibivale inimesele. Friebel pakub suuniseid, kuidas kaabelaule võiks ka tänapäeval stressi, ärevuse ja leina aegadel kiriku palvetes ja liturgiates kogukonna lohutamiseks ja usuliseks ülesehitamiseks kasutada. Samuti aitab selline ühine traumadega tegelemine hoida alal uskliku kogukonna ühtsust aegadel, kui olukorrad, arvamused ja seisukohad püüavad kogukonda lõhestada.

Pandeemia tõi esile inimkäitumise uusi vorme, nagu maskivastaste protsessioonid, pakkus igasugustele elustiiligrudele võimaluse kogeda oma tähetundi ning lõhestas ühiskonna teadusejüngriteks ja isikuvabaduse eestvõitlejateks. Õppisime tundma iseenda ja ligimese ning Jumala vahelise suhte nõrkust või tugevust. Mõtisklesime selle üle, miks sellised kannatused meid tabavad ja kuidas neid ületada. Kartsime ja saime hirmust võitu. Leinasime ja usaldasime uuel tasandil. Taasavastasime Piibli traumakirjanduses peituvat potentsiaali ehitada üles usku ja lootust. Laiendasime oma palve ja liturgia keelt ning leiutasime uusi jumalateenistuse läbiviimise vorme. Astusime ohutsooni, pakkudes hingehoidu ka neile, kes on isolatsioonis või tegelevad nakkushaigetega. Aga õppetunnil oli kõrge hind ühiskonnale ja kirikutele. Ilmselt tegeleme selle

trauma otseste ja kaudsete tagajärgedega veel aastakümneid. Arvatavasti räägivad tulevased põlvkonnad kristlikust teoloogiast, misjonist ja praktikast enne ja pärast 21. sajandi koroonapandeemiat. Uurida oleks veel palju: pandeemia mõju lastele ja noortele, vaimsele tervisele, koguduste jumalateenistuste külalastatavusele, vaimulike ja kooliõpetajate läbipõlemine, hingehoiu vajadused kogudustes. Loodetavasti pakub see kogumik huvi ja inspiratsiooni tulevastele uurijatele.

Anne Kull

Tartu Ülikool

Küllil Tõniste

Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar